

ספר זכרון לפרופ' מאיר בניהו

חלק ראשון
חקרי תלמוד, הלכה ומנהג
תולדות עם ישראל

עורכים
משה בר-אשר, יהודה ליבס,
משה עסיס ויוסף קפלן

כרמל • ירושלים

המרכז לחקר התפוצות
ע"ש גולדשטיין-גורן
GOLDSTEIN-GOREN
DIASPORA RESEARCH
CENTER

ירושלים תשע"ט

תוכן העניינים

ט	משה בר־אשר - הרב פרופ' מאיר בניהו
טו	חיים זלמן דימיטרובסקי [ז"ל] - משנתו המחקרית של רבי מאיר בניהו
יט	מיכאל ריגלר, זאב גריס וחנן בניהו - רשימת מחקריו של פרופ' מאיר בניהו

חלק א

השער הראשון: חקרי תלמוד, הלכה ומנהג

3	לייב מוסקוביץ - בין משנה כתובות למשפט הרומי
15	מנחם כהנא - דפים מכתב יד חדש של ספרי במדבר ודברים
25	מאיר בניהו [ז"ל] - לשאלת מגיה הירושלמי דפוס ויניציאה
63	משה עסיס - לביאורן של שלוש סתומות בירושלמי
103	שמא יהודה פרידמן - מנגנון הפילוג לענפים בנוסח התלמוד הבבלי
175	יוסף פאור - ההקדמה למשנה תורה: מקורות והערות
	דוד הנשקה - בכור בהמה טהורה בחוץ לארץ: מן התלמוד אל הרמב"ם -
241	וחזרה
275	מרדכי עקיבא פרידמן - מינוי שליח ציבור והדחתו אצל הרמב"ם והראב"ם
329	שמחה עמנואל - השלמות לתשובות הרשב"א
	אלפרדו מרדכי ראבילו - נישואין וגירושין של בני נח על פי המקורות
341	היהודיים
355	יצחק (אריק) זימר - פרק בסוגיית הפרשת חלה בתפוצות
	רון ש' קליינמן - מכירת עליות וכיבודים בבית הכנסת: היבטים של מנהג
379	והלכה
	אביעד הכהן - אחת שאלה ועשר תשובות: המאבק נגד פניית יהודים
407	לערכאות וההגנה על זכות הקניין של היחיד
477	יעקב שמואל שפיגל - היחס לדברי הכתוב "הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ"
509	נחום רקובר - זכות היוצרים: על מקורות המשפט העברי ויישומם
523	בנימין ריצ'לר - לסדרי הלימוד בישיבתו של ר' חיים קמחי בקושטא

השער השני: תולדות עם ישראל

- 541 אברהם גרוסמן - משמעות הביקורת החברתית של קלונימוס בן קלונימוס
ראובן בונפיל - תנאי יופי האשה שלוש ושלשים: עיון בשיר של יוסף
559 הכהן (בעל עמק הבכא)
585 יצחק יודלוב - האינקונבולה של פראג
597 אדוין סרוסי - ר' מנחם די לונזאנו - אתנומוסיקולוג
621 יוסף קפלן - על קבורתם של הסבא והסבתא של ברוך שפינוזה
633 יוסף ינון-פנטון - פתוא ממרוקו בדבר הריסת בית כנסת
מנחם ח' שמלצר - מחלוקת בעניין בחירת רב בק"ק בודא באמצע המאה
651 ה-17
661 שמעון שוורצפוקס - צרור מכתבים מקהילות יהודי האפיפיור
693 ירון בן-נאה - צוואת הגביר יעקב צמח נסים
711 ירון הראל - תמורות בקהילת אורפה
727 סרג'ו דלה-פרגולה - סוף הדיכוטומיה יהודים/לא-יהודים?

חלק ב

השער השלישי: חקרי קבלה ומחשבת ישראל

- 745 יהודה ליבס - שנת פטירתו של ר' משה די ליאון
משה אידל - פירושו של ר' נחמיה בן שלמה הנביא לשבעים שמות האל
751 ו"השיח המשולש"
יוסף דן - האצילות השמאלית לעומת העמוד השמאלי: שתי תפיסות
799 מנוגדות של מקור הרע בקבלה בספרד במאה השלוש עשרה
דב שוורץ - על תפיסת השכל החומרי בכתבי הוגים יהודים-ביזנטיים
823 בשלהי ימי הביניים
אליעזר באומגרטן, אורי ספראי ויוסי חיות - "ראה כל העולם כולו כדמיון
843 סולם": אילן קבלי לר' יהושע בן ר' דוד מכורדיסטן

תוכן העניינים

- 873 יחיאל גולדהבר - לבירור זהותו של מחבר חמדת ימים
בועז הוס - "העץ הנחמד בן ישי חי על האדמה": על מקורו השבתאי של
909 סדר ט"ו בשבט
921 זאב גריס - הסיפור בדרשות המגיד מדובנא
933 שאול רגב - עיונים בפרשנות האגדה של הרב יוסף חיים

השער הרביעי: ספרות, שירה, פיוט ותפילה

- 979 שולמית אליצור - שבעתות קליריות ללילי פסחים על פי ימות השבוע
1005 משה חלמיש - לנוסח הבקשה בברכת חונן הדעת
מתי הוס - יעקב בן אלעזר: בירורים בשאלת זמנו ומועד חיבור 'ספר
1021 המשלים'
1057 בנימין אליצור - לסדרו ודרך הדפסתו של מחזור ארם צובה
1067 דבורה ברגמן - משפט והלכה בבדיחותא דקידושין
1085 טובה בארי - גלגוליו של הקובץ שארית ישראל לרבי ישראל נג'ארה
אפרים חזן ורחל חייטין-משיח - "אצילי עמי התפללו לאל אֵילם": פיוט
1095 "מי כמוך" על ביאת הצרפתים לארג'יל
1119 משה בר-אשר - על העשייה בההדרת סידורים כמנהג הספרדים בדורנו

מפתחות

- 1139 מפתח העניינים והמושגים
1167 מפתח שמות האנשים והמקומות
1199 מפתח המקורות

מבואות באנגלית

- vii Moshe Bar-Asher: Rabbi Professor Meir Benayahu
Haim Zalman Dimitrovsky (z"l): Meir Benayahu: A Life of
xiii Scholarship

לסדרי הלימוד בישיבתו של ר' חיים קמחי בקושטא

בנימין ריצ'לר

מאמר חז"ל "הפוך בה והפוך בה דכולה בה" (אבות ה, כב) תקף לא רק ללימוד תורה, אלא גם לקטלוג כתבי יד. מניסיוני רב השנים כמקטלג כתבי יד במכון לתצלומי כתבי היד העבריים, וכעת גם במחלקת כתבי יד, למדתי, שלרוב במלאכת הקטלוג לעולם לא "תם ונשלם". אם נחזור לעיין בכתב היד כעבור זמן, קרוב לוודאי שנמצא דבר-מה מעניין להוסיף לתיאור הראשון. היום עומדים לרשות המקטלג כלי עזר רבים שלא עמדו לפני קודמיו. כאשר ניגש המקטלג היום לזהות חיבור אנונימי או קטע מחיבור שחסרים תחילתו וסופו, אפשר לחפש מילים או משפטים מתוך הטקסט הלא מזוהה באתרים דוגמת שו"ת בר־אילן, Hebrewbooks, אוצר החכמה וכדומה, ולפעמים די בחיפוש זה כדי לזהות את החיבור. גם הקטלוג הממוחשב של עשרות אלפי כתבי יד מספריות ברחבי העולם, הקיים באתר של הספרייה הלאומית, מאפשר חיפושים מתקדמים ומורכבים שיכולים לעזור למקטלג.

אחד מכתבי היד באוסף של הספרייה הלאומית שתואר לפני יותר משמונים שנה יכול לשמש דוגמה לחיבור שלא תואר כראוי. בקטלוג רשימת כתיבת היד העבריים הנמצאים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים בעריכת יששכר יואל (ירושלים תרצ"ד), מס' 184, מתואר בקיצור כתב יד בית הספרים Heb 8° 114: "חדושים שנאמרו בבית ר' חיים קמחי על הלכות גרושין לרמב"ם מן פרק ב' עד פרק ו. חתימת הכותב נמחקה ובמקומה כתוב שם יעקב כולי".

הרב חיים קמחי (ת"ך לערך – יד באייר ת"צ), רב וסוחר אמיד, היה אחד ממנהיגי הקהילה היהודית בעיר קושטא בסוף המאה השבע עשרה ותחילת המאה השמונה עשרה. הרב קמחי הקים ישיבה בביתו ובה למדו רבים מתלמידי החכמים החשובים בקושטא. ביניהם אפשר יוזכרו ר' יעקב כולי, מחבר ספר מעם לועז, ר' חיים אביגדור, מחבר ספר פרי עץ חיים, הרב משה הכהן, בעל ספר כהונת עולם, ורבים נוספים. ישיבתו של ר' חיים קמחי מתוארת במבוא של ר' חיים אביגדור לספרו פרי עץ חיים (אמשטרדם תק"ב), שנדפס מחדש בספר מפרשי יד החזקה, והוא משנה תורה לרמב"ם עם פירושים, ירושלים תשס"ו, כרך א, עמ' תנט:

רבי חיים קמחי היה מהגדולים שבתלמידי המל"מ¹ וכישיבתו נשאו ונתנו בדברי המשנה למלך עוד בטרם נדפס הספר. רבי יעקב כולי תלמידו המפורסם של

* לזכרו של פרופ' מאיר בניהו, שממנו השכלתי רבות. כפי שנכתב להלן, פרופ' בניהו בדק את כתב היד לפני חמישים שנה ובוודאי עמד על טיבו, אך לא הספיק לפרסם את ממצאיו.

המל"מ ומסדר כתביו, הידוע בכינוי "הרב המגיה" מתארו בהקדמתו "מר ניהו רבה ה"ה החכם השלם הדיין המצויין התייר הגדול מעוז ומגדול כמוהר"ר חיים קמחי זל"ה שממנו מכלל יופיו של עולם ושמעו הולך בכל המדינות ממזרח שמש עד מבואו", וראה למשל (במשנה למלך פ"ב מהלכות רוצח ה"ב) שם כותב הרב המגיה: ואני שמעתי בבית מדרשו של שם הוא הרב הכולל מהר"ר חיים קמחי נר"ו שהרב המחבר היה מיישב קושיא זו וכו'. בסגנון דומה בהל' גירושין פ"ב הי"ז, הל' זכיה ומתנה פ"ט ה"י. בהלכות שאלה ופקדון פ"ד ה"א שומעים אנו שגם בעל "מחנה אפרים" [אפרים נבון] היה פוקד את בית מדרשו של רבי חיים ומשמיע שם מתורתו, הנה בלשונו "ובבית מותבא רבא של הרב הכולל שר וגדול בישראל כמהר"ח קמחי שמעתי מפי הרב כמוהר"ר אפרים נבון וכו' בבית מדרש זה שכאמור עליו סככו באברתם בעל מל"מ והמחנה אפרים יחד כתלמיד חבר עם בעל 'כהונת עולם'". הורחב על בית מדרש זה כי אחרי תאור מקום נשגב זה עולה חשיבתו של "פרי עץ חיים" שלאור הנ"ל הרי מבין דפיו נשמע הד של בית מדרש מהמיוחדים בממלכת תוגרמה בתקופת היותה מכלל יופי ומקום שתורה יוצאת ממנו.

הד נוסף של בית מדרש זה נמצא בכתב יד ירושלים Heb. 8° 114 הנ"ל, שנתרם לספרייה הלאומית בשנת תרפ"ו על ידי ר' אברהם אזולאי.² אנו יכולים לשאוב מכתב יד ייחודי זה פרטים רבים על הדרך שבה התנהלה הישיבה. במבוא לחידושים מספר העורך ששיעור בהלכות גירושין שבספר משנה תורה של הרמב"ם התקיים בקביעות בכל יום ראשון, בביתו של ר' חיים קמחי. משתתפי השיעור ישבו "בחצי גורן עגולה", ולכן אפשר לשער שמספר המשתתפים היה בין עשרה לחמישה עשר. ייתכן שהשיעור התקיים במסגרת "הסגר", היינו שיעור המיועד למשתתפים קבועים שהם מתלמידי החכמים המצטיינים שבעיר קושטא ו"סגור" לקהל הרחב. אחרי המבוא רשם העורך את מהלך השיעור ואת החידושים שנתחדשו בו.

ככל הנראה נרשמו החידושים על ידי אחד המשתתפים בשיעור, או על ידי המנחה או מגיד השיעור. אנו יכולים בוודאות לקבוע את שמו של עורך החידושים. בסוף ההקדמה נמחקו כמה מילים על ידי מריחת דיו, ואי אפשר לפענח את הכתוב. ליד המחיקה נכתב בכתובה שונה "הצעיר יעקב כולי". אין ספק שיעקב כולי ערך

1 הוא ר' יהודה רוזאניס (1657-1727), מחבר ספר המשנה למלך על משנה תורה של הרמב"ם.
2 במאמר על ר' יעקב כולי (אוצר יהודי ספרד, ספר ה' [תשכ"ב], עמ' 87) הזכיר המחבר, י"ר מלכו, שפרופ' מאיר בניהו הפנה את לבו אל כתב יד זה, אך מלכו לא עמד על טיבו. במאמר זה פורסם צילום של הדף הראשון של כתב היד, והמחבר טעה וכתב שהחתימה בסוף ההקדמה היא בכתב ידו של יעקב כולי.

את החידושים. במקומות אחדים הוא מזכיר: "מצאתי בחידושי מרן זקני" (א2, א3, א6, ב7) - הוא ר' משה אבן חביב, זקנו של ר' יעקב כולי. הסוגיה המובאת בשם זקנו של ר' יעקב כולי בדף א2 נמצאת גם בספר גט פשוט לר' משה ן' חביב הנ"ל על ספר שלחן ערוך, סי' קך ס"ק כח. באותו דף מובאים דברי "הרב המופלא מופת הדור כמוהר"ר יהודה רוזאניס נר"ו". ר' יעקב כולי, תלמידו של ר"י רוזאניס הנ"ל, הביא לבית הדפוס את ספרו של מורו משנה למלך על משנה תורה, והוסיף לספר הגהות רבות משלו. בהגהה למשנה תורה, הלכות גירושין ב, יז, כתב הרב כולי: "וזכורני דבהיות הרב המחבר ז"ל בבית מותבא רבה המיוחד לכל דבר שבקדושה זה מקדש הבית של הרב הכולל כמהר"ר חיים קמחי נר"ו אמר מר כי מדי עברו בדברי הירוש' הלז הוקשה לו ממתני דר"פ חרש וסתם לן תנא למלתיה". דברים אלו מובאים כמעט כלשונם בכתב היד שלפנינו.

כמעט בכל דף בחידושים שבכתב יד ירושלים מובאים דברים שהעירו או חידשו החכמים שהשתתפו בשיעור, ואפשר לדמיין שהחיבור כולו איננו אלא "שידור חי" של השיעורים: "והק' הח' הש' כמו"ה יעקב אלפאנדארי נר"ו" (א2, א8); "והרב כמוה"ר אפרים [=אפרים נבון] נר"ו" (א2, ב2, ב3, א4, א5, ועוד הרבה); "הח' השלם כמה"ר יצחק בר דוד נר"ו" (א3, ב3); "הרב המופלא [...] יהודה רוזאניס" (אמר לנו" (שם); "ומהור"ר שמואל הלוי נר"ו" (א4); "כמה"ר ישועה לוי נר"ו" (א4, א9); "החכם השלם מהר"ר משה הכהן נר"ו" (כנראה בעל ספר כהונת עולם) (א5); "והר' הש' מוהר"ר אברהם מיוחס נר"ו" (א3, ב5, ב7); "והחכם השלם כמה"ר שבתי גבאי נר"ו" (א6, א7, א8, א8); "והחכם השלם מהור"ר משה הכהן נר"ו תמה על מרן" (ב7); "והחכם השלם מהר"ר דוד פאלקון נר"ו" (א9) ¹¹.

- 3 מחבר ספר מוצל מאש, קושטאנדינא תצ"ו.
- 4 1735-1677.
- 5 בעל ספר דברי אמת (1690 לערך - 1755).
- 6 1727-1657. בעל ספר משנה למלך.
- 7 הוא ר' שמואל הלוי בן ר' משה הלוי. החיד"א כותב עליו: "חבירו וכן גילו של הרב מהר"י רוזאניס [...] והוא שקיל וטרי עם הרב משנה למלך בה' אישות". ראה פנקס איסור והיתר של ביה"ד בקושטא, בעריכת לאה בורנשטיין-מקובצקי, לוד תשנ"ט, עמ' 81-82.
- 8 כנראה הוא ר' אברהם בן יהודה מיוחס, מחבר ספר בני אברהם, קושטאנדינא תקל"ג.
- 9 הוא שבתי בן אברהם גבאי, שכיהן כדיין בקושטא והוא חתום על תעודות אחדות יחד עם הרב חיים קמחי ור' יונה ן' ריי. ראה פנקס איסור והיתר של ביה"ד בקושטא, עמ' 69 ו-120.
- 10 בעל ספר בני דוד.
- 11 תיעוד קדום יותר של מהלך שיעורים בתלמוד בבית מדרש בקושטא הוא תיאור מהלך השיעורים בבית מדרשו של הרב יוסף טאיטאצאק, "שממנו ניתן ללמוד על דרך הלימוד בישיבותיהם של חכמי הספרדים שהתיישבו בתורכיה". נמצא בכתב יד ירושלים Heb. 8° 2047 ותואר על ידי

כתב היד כולל רק 12 דפים ובהם חידושים על משנה תורה, ספר נשים, הלכות גירושין, פרקים ב-ו. ההעתיקה מסתיימת באמצע משפט בדף 12א, וההמשך לא נעתק. איננו יודעים אם השיעור המשיך להתקיים, ואם נלמדו בו ההמשך של הלכות אלו או חלקים אחרים של משנה תורה.

אפשר לשער שהשיעורים התנהלו מתישהו בין תפ"ג לתפ"ה, אך לא מאוחר משנת תפ"ז. העורך מצטט מספר מכתב מאלהו מאת אליהו אלפאנדר, שנדפס בשנת תפ"ג (דף 1א). שמו של ר' יהודה רוזאניס, שנפטר בשנת תפ"ז, מלווה בברכת החיים (נר"ו). ידוע שהרב רוזאניס נפל למשכב בשנת תפ"ה ולא קם עוד ממיטתו,¹² ולכן סביר שהדברים שאמר בישיבה של ר' חיים קמחי נאמרו לפני שנפל למשכב. נראה שהחידושים בכ"י Heb. 8° 114 לא נכתבו בכתב ידו של ר' יעקב כולי. כמעט אין בו תיקונים או הוספות בשוליים, וברור שזוהי העתיקה נקייה על ידי סופר מומחה אחר. כתב יד נוסף של חידושים מאת ר' יעקב כולי נמסר לספרייה הלאומית יחד עם כתב יד זה (Heb. 8° 115), ובו "הגהות שעשיתי לקונט' עזרת נשים ולס' גט פשוט ולקונט' השמות להרב [...] מהר"ר משה ׳ן' חביב זצוק"ל כה דברי המעתיק והמגיה הצעיר יעקב כולי ס"ט בן בתו של הרב המחבר ז"ל".

בכ"י ירושלים Heb. 8° 115 נוספו תיקונים והערות רבות, וקרוב לוודאי שהוא נכתב בכתבתו של המחבר ר' יעקב כולי. צורת הכתב בכתב יד זה שונה מזו שבכ"י Heb. 8° 114. שמו של ר' יעקב כולי, שנוסף בסוף ההקדמה, נכתב בכתובה אחרת ושונה מאוד, כנראה על ידי אחד מבעלי כתב היד.

ברוב קהילות ישראל במאה השמונה עשרה פסקו הלכה לפי ספר שולחן ערוך מאת ר' יוסף קארו. בישיבת ר' חיים קמחי, שבה למדו מבכירי תלמידי החכמים בעיר קושטא, העמיקו בלימוד בספר משנה תורה לרמב"ם. מסתבר שתלמידי חכמים מובהקים במרחב העות'מאני העדיפו לעסוק במשנה תורה. כפי שהראה ד"ר דב הכהן בתזה שלו: "למעלה מחמישים וחמשה רבנים שפעלו בעיר [אזמיר] בתקופה שבין שנת ת"ס לשנת תר"י ואשר חיבוריהם נדפסו, רובם כתבו יצירות שלמות על ספרו של הרמב"ם הנזכר. מתוך כך נראה לומר שעיקר העיסוק במסגרות הלימודיות הגבוהות, ישיבות של חכמים גדולים' התבסס על העיון בחיבור זה, הסקת מסקנות, חידושים וביאורים עליו".¹³

פרופ' מאיר בניהו בקרית ספר נא (תשל"ו), עמ' 304-314. א"ד פינס פרסם ליקוטים מכתב יד זה בספר אוצר השיטות, ירושלים תשל"ט.

12 ש"א רוזאניס, קורות היהודים בתורקיה וארצות הקדם, חלק רביעי, סופיא תרצ"ד-תרצ"ה, עמ' 207.

13 דב הכהן, "מעמדם החברתי של תלמידי חכמים באזמיר במאות י"ח-י"ט", עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ב, עמ' 35.

נספח

לפנינו קטע קצר מתוך אחד הדיונים בכתב היד על משנה תורה פ"ב מהלכות גירושין, הלכה טז. אפשר להתרשם בו ממהלך השיעור ומהקושיות ששאלו המשתתפים ותשובותיהם:

ואהא דפריך ר' זירא (גטין עא ע"א) מדרתניא אם לא יגיד פרט לאלם ה' התוס' אמאי לא פריך אמתני' ותי' בשם י"מ דאמתני' לא ק"ל דאיכא למימ' דהא דקאמ' פרט לאלם היינו שאינו שומע דהיינו חרש וכו' והק' הח' הש' כמו"ה יעקב אלפאנדארי נר"ו דאי בחרש גמור מרישי' דקרא נפקא דכתי' ושמעה קול אלה פרט לחרש דלאו בר שמיעה הוא ולא מיחייב קרבן שבועה. והרב כמוהר"ר אפרים נר"ו אמ' דהימ' [=דהי"מ] ס"ל דהכא לאו לענין קרבן שבועה עסקינן כפרשי' והתוס' אלא לענין חיוב העדאת העדות ואשמעי' קרא דחרש גמור שיודע והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד אין בו עון אשר חטא כיון דלאו בר הגדה הוא וכ"כ התוס' ר"פ הכונס דבלא שבועה נמי איכא נשיאות עון אם כובש עדותו ועיין במ' ריש ה' עדות ופ"ט מה' עדות בה' חרש יע"ש.¹⁴

CONTENTS

Boaz Huss: "The Pleasant Tree Ben Yishai Lives on the Earth:" On the Sabbatean Origins of the <i>Tu BiShvat</i> Seder	909
Zeev Gries: On the Parables in the Homilies of the Dubner Maggid	921
Shaul Regev: Studies in Rabbi Yosef Haim's Aggadah Commentaries	933

Section iv: Poetry, *Piyyut* and Prayer

Shulamit Elitzur: <i>Shivatot</i> by Kalir for Passover Eve according to the Day of the Week	979
Moshe Halamish: On the Wording of the Supplication in the <i>Honen HaDa'at</i> Blessing	1005
Mati Huss: Yaakov ben Elazar: Clarifications Regarding the Time and Date of Composition of <i>Sefer HaMeshalim</i>	1021
Benjamin Elitzur: On the Arrangement and Printing of <i>Maḥzor Aram Tzova</i>	1057
Devora Bregman: Jurisprudence and Halakhah in <i>Bedihuta DeKidushin</i>	1067
Tova Beeri: The History of the <i>She'erit Yisrael</i> Collection of Poems by Rabbi Yisrael Najara	1085
Ephraim Ḥazan and Rachel Ḥitin-Mashiaḥ: "Atzilei Ami Hitpalelu leEl Elim:" A "Mi Kamokha" <i>Piyyut</i> Upon the Arrival of the French to Algeria	1095
Moshe Bar-Asher: On the Editing of Prayer Books According to the Sephardic Rite in Our Generation	1119

Indexes

Subjects and Concepts	1139
People and Places	1167
Sources	1199

CONTENTS

Paul B. Fenton: A Moroccan Religious Decree (<i>fatwa</i>) Concerning the Demolition of a Synagogue	633
Menahem Haim Schmelzer: The Dispute over a Rabbinic Appointment to a Synagogue in Seventeenth Century Buda	651
Shimon Schwarzfuchs: A Bundle of Letters from the Jewish Communities of the Papal States in France	661
Yaron Ben-Naeh: The Will of the Philanthropist Yaaqov Tzemah Nissim	693
Yaron Harel: Developments in the History of the Jewish Community of Urfa	711
Sergio Della Pergola: The End of the Dichotomy: Jews/Non-Jews?	727

VOLUME II

Section III: Kabbalah and Jewish Thought

Yehuda Liebes: The Date of Rabbi Moshe de Leon's Death	745
Moshe Idel: Rabbi Neḥemiah ben Shelomo the Prophet's Commentary on the Seventy Divine Names and the "Tripartite Discourse" (<i>Siaḥ HaMeshulash</i>)	751
Joseph Dan: The Left Emanation and the Left Pillar: Two Opposing Conceptions of the Source of Evil in Thirteenth Century Spanish Kabbalah	799
Dov Schwartz: On the Understanding of the Material Intellect in the Writings of Byzantine Jewish Scholars of the Late Middle Ages	823
Eliezer Baumgarten, Uri Safrai and J.S. (Yossi) Chajes (Hayyut): "He Saw the Entire World Resembling a Ladder:" Rabbi Yehoshua ben Rabbi David of Kurdistan's Kabbalistic Tree	843
Yechiel Goldhaber: Identifying the Author of <i>Ḥemdat Yamim</i>	873

CONTENTS

Alfredo Mordechai Rabello: Marriage and Divorce of Noachides according to Jewish Sources	341
Yitzhak Eric Zimmer: On the Issue of Separating <i>Halla</i> in the Diaspora	355
Ron S. Kleinman: Selling Honors and <i>Aliyot</i> in the Synagogue: Aspects of Halakhah and Custom	379
Aviad Hacohen: One Question and Ten Responses: The Struggle against Jews Petitioning Gentile Courts and the Defense of Individual Ownership Rights	407
Yaakov Shmuel Spiegel: Attitudes to the Verse: "Beware of Making Many Books Without Limit"	477
Nahum Rakover: Copyright: On the Sources of Jewish Law and their Application	509
Benjamin Richler: The Program of Study in Rabbi Haim Kimhi's Yeshivah in Constantinople	523
Aharon Guimani: On the Punctiliousness in Writing Names on the Halakhic Bill of Divorce	529

Section II: Jewish History

Avraham Grossman: The Meaning of Kalonymus ben Kalonymus's Social Criticism	541
Robert Bonfil: The Features of a Woman's Beauty are Thirty-three: A Poem by Yosef HaCohen (the author of <i>Emeq Habakha</i>)	559
Yitzhak Yudlov: The Prague Incunabula	585
Edwin Seroussi: Rabbi Menaḥem de Lonzano – Ethnomusicologist	597
Yosef Kaplan: On the Burial of Barukh Spinoza's Grandfather and Grandmother	621

Contents

Moshe Bar-Asher: Rabbi Professor Meir Benayahu	vii
Haim Zalman Dimitrovsky (z"l): Meir Benayahu: A Life of Scholarship	xiii
Michael Riegler, Zeev Gries and Hanan Benayahu: List of Publications by Professor Meir Benayahu	xxi

VOLUME I

Section I: Studies in Talmud, Halakhah and Jewish Custom

Leib Moscovitz: Mishnah <i>Ketubot</i> and Roman law: A Comparative Study	3
Menahem Kahana: Some Folios from a New Manuscript of the <i>Sifrei</i> on Numbers and Deuteronomy	15
Meir Benayahu (z"l): On the Editor of the Venice Edition of the Palestinian Talmud	25
Moshe Assis: A Clarification of Three Vague Expressions in the Palestinian Talmud	63
Shamma Friedman: Untangling Branches of Transmissions of the Babylonian Talmud	103
José Faur: The Introduction to the <i>Mishneh Torah</i> : Sources and Observations	175
David Henshke: The Firstborn of a Kosher Animal Outside the Land of Israel: From the Talmud to Maimonides and Back	241
Mordechai Akiva Friedman: The Appointment of a Prayer Leader and his Dismissal according to Maimonides and his son Rabbi Avraham	275
Simcha Emanuel: Additional Responsa by Rabbi Shlomo ben Aderet	329

ספר זכרון לפרופ' מאיר בניהו

חלק ראשון
חקרי תלמוד, הלכה ומנהג
תולדות עם ישראל

עורכים

משה בר-אשר, יהודה ליבס,
משה עסיס ויוסף קפלן

כרמל • ירושלים

המרכז לחקר התפוצות
ע"ש גולדשטיין-גורן
GOLDSTEIN-GOREN
DIASPORA RESEARCH
CENTER

ירושלים תשע"ט